

ІСТОРІЯ ЧОРНОБИ-

ЛЯ - як недоспівана пісня, заведена у прадавні часи полянами, прашурами слов'ян, які населяли навколишню територію. Саме вони передали прийдешнім мудру думку і дужий голос тієї пісні. Напівночі і напівслові обірвалась вона у перші секунди Чорнобильської катастрофи. І вже ті, чіє коріння наміцно сплелось тут, на Поліссі, у тугий пучок добрих діянь, пристають до землі України, востають у неї в інших місцях. Чи ж стануть вони їм рідними?!

Таким, як був раніше Чорнобиль для українців, білорусів, росіян, поляків, чехів і словаків, литовців, німців, які населяли цей благодатний край. Бо розташований він не на семи вітрах, а на триєдиному шляху, майже на перехресті доріг слов'янських, які століттями торували йому долю, кликали до себе людей інших національностей неспроста. І кліматичні умови гарні, і промисли різні, і тутешні жителі з властивою їм простотою і дещо наївною (у хорошому розумінні цього слова) ментальністю стали помічатись вже невдовзі після того, як про Чорнобиль заговорила перша літописна згадка у 1193 році. Саме до цього періоду належать городища та кургани Київської Русі. В одному з них, Татарському, під час археологічних розкопок знайдено залізну зброю, скарб ювелірних, бронзових і срібних прикрас XII-XIII століть.

Можливо саме відтоді і започаткувався родовід єврейських общин на території нинішнього Полісся, перші представники яких заїхали чи залитили сюди Прип'яттю, щоб вести осілий спосіб життя. А можливо трохи пізніше, після закріпачення феодалами селян чи після набігів шляхтичів на лівобережні українські землі, що належали Російській державі, чи й після оволодіння сапегами Чорнобиля...

І вже коли у ньому утворювалися і розвивалися торгівля і дрібні промисли, місцеві "переманювали" і допомагали облаштуватися в Чорнобилі своїм близьким і далеким родичам з інших місць України. Багато жителів єврейської національності виїхали з Києва у другій половині XVIII століття у повіті, розташований неподалік від столиці.

Але найбільше євреїв заселилося у Чорнобилі після згасання гайдамацького руху, повстанців якого активно підтримували місцеві ремісники й селяни. Це було вже після допомоги чорнобильчан у розправі над гнобителями. І відбувалось після історії з відомим листом-проханням князя М.Репніна, який писав із Варшави генерал-майору Кречетникову про необхідність, якщо гайдамаки оволодіють Чорнобилем, послати гусарський полк, розташований у Харкові. Було наказано "біля Овруча й Чорнобиля непокірних мужиків і гайдамаків знищувати"...

Саме в цей час Чорнобиль набирає сили, розростається, збільшується кількість його населення. У ньому за ініціативою євреїв виникають дрібні промисли і організовується торгівля. А потім - шкіряний і два свічкові заводи, невелика аптека, парафіяльна школа. А до синагоги, яка відкрилася в середині XIX століття, приїжджали на службу та проведення обрядів сотні євреїв з усього Радомишльського повіту, до складу якого входив і Чорнобиль.

Достовірними свідками тих далеких подій є книги реєстрації актів громадянського стану євреїв, які населяли ці поліські краї. Зберігаються вони в Іванківському відділі реєстрації актів громадянського стану управління юстиції Київської області. На велику вдячність заслуговують люди, які зберегли ці книги. Адже на Україні за минулі два з половиною століття відбулося стільки подій! Чорнобиль пережив революцію 1917 року, громадянську та Велику Вітчизняну війни, був під білополями, німецько-фашистськими загарбниками. І найстрашнішу від усіх бід - евакуацію після Чорнобильської катастрофи.

Після неї, - розповідала колишня завідувача Іванківським районним архівом Клавдія Петрівна Осадча, - лише частина архівних документів колишнього Чорнобильського району потрапила в Іванківський архів, та й ті - радянського періоду. Більшість їх після евакуації Чорнобиля і навколишніх сіл потрапила у Горностайпіль, куди тимчасово були перевезені документи всіх служб Чорнобильського району. Там вони і були знищені у зв'язку з тим, що мали підвищений рівень радіації. Яким чином збереглися "загсізькі" книги - невідомо.

ізвища, дати. Дуже легко знайти прізвище будь-якої особи жіночої чи чоловічої статі (і такий поділ у книзі існує). Записи народжених проводились за старим стилем. Потім ішла графа - хто здійснював обряд обрізання. Також вказувалося число і місяць за християнським і єврейським календарями. В четвертій графі - рік і місце народження особи. У п'ятій - становище у суспільстві батька і матері. Їхні імена. Наприклад, у книзі Актівих записів про народження за 1864 рік першою записана особа чоловічої статі, обрізання якій зробив раввін Хамір, народився хлопчик 13 січня у Хабному, батьки Арон

єврейський у цьому містечку і в наступні 10 літ. А "найврожайнішим" видався для євреїв 1871 рік, коли на світ з'явилось 28 дівчат і 36 хлопчиків.

Майже до цього часу вказувалося прізвище раввіна, який здійснював обряд. А в наступні роки перед підписом ставилось лише коротке і лаконічне слово "раввін".

Дещо молодшими від вищезгаданих є книги записів шлюбів: зберігаються вони з 1883 по 1916 роки. Зауважу, що євреї-юнаки далеко наречених не шукали. Вони не так, як у нашій приказці: сова - аби з іншого села... Переглянувши книги записів шлюбів за весь пе-

Богом гріх був великий не дотримуватись усталених шлюбних норм.

Але життя брало своє. Траплялось і таке, що не встиг ще присмак медовий весільний розтанути у пам'яті наречених, як навкі розбивали вони келих свого щастя. А розбитого раз не склеїш повик. От і розлучались молоді. Цю місію до 1916 року виконувала церква. Ця для кого сумна, а для кого й навпаки, церемонія виконувалась раввіном за одну ціну. Тоді як шлюбні церемонії можна було "купити" і за 15 карбованців, і за 47 - у кого на яку грошей вистачало.

Мабуть, вдівець рядовий Горностайпільської громади Шмуль Нухімов Лазебник все-таки повинчався у синагозі за 47 карбованців, бо взяв собі за дружину "дівчицю Масю", дочку Шмуля-Янкеля Железняка. Перепитувала я у горностайпільців, кажуть, що євреї Железняки багаті були, всякими промислами займалися. Заінтригували не стільки горностайпільці своїми спогадами від діда-прадіда, бо саме їхнє село чи не найбільше заселяли євреї в колишньому Чорнобильському повіті, а оті старезні живі, прадавні книги, що дихають туманами історії, розмовляють мило і двомовно долями людськими, і все більше radoцями, як печаллями переповнені. Вони - як люди з цього простого і віками незайманого краю. Їх навіть радіація "не взяла". За кожним іменем, за кожним словом у них - родовід...

Дочитувалася. Додивлялася. Дослухалася. Шукала прізвище Іцхака Рабина. Так-так. Тога самого Іцхака Рабина, прем'єр-міністра Ізраїлю, вбитого за правду в Ізраїлі самими євреями. Його коріння теж з Поліського краю. Діди й батьки його жили колись у селі Сидоровичі Іванківського району. І його, маленьким, вивезли до Ізраїлю саме звідси. У заметілі прізвищ десь сховалось його прізвище, ретельно записане у такій же книзі. Можливо і в іншому архіві вона зберігається. Можливо й архіву того немає. Але є народна пам'ять, вічний поклик до правди буття людей, до якої б раси чи національності вони не належали. Правда про українців, білорусів, поляків, чехів, словаків, євреїв, яких доля привела колись у ці прекрасні місця. І стала від 1986 року припорошеною полиновими туманами Чорнобильської катастрофи. Але правда ця жива, як та недоспівана пісня...

Катерина ВОЛОВИК.

З ЛІТОПІСУ ЧОРНОБИЛЬЩИНИ

СТАРОВИННІ СВДКИ

ДРАМИ ЛЮДСЬКОЇ

Мене це зацікавило, і я звернулася до голови Горностайпільської сільської Ради народних депутатів Марії Олексіївни Рудніченко. Вона пригадала відомий нам обом факт.

У 1990 році життєлисом євреїв, які проживали на чорнобильській землі і в самому Горностайполі, цікавився раввін і кілька євреїв, які приїхали з Америки. З розповідей старожилів відомо, що вони за допомогою спеціалістів віднайшли місце поховання своїх предків, які жили тут кілька століть тому. Вдалося знайти лише кілька могил, бо на місці колишнього кладовища вже давно збудований клуб.

Ця делегація цікавилась своїм родоводом, перегортала сторінки згаданих мною книг.

Прізвища предків своїх, - ділиться думками інспектор відділу ЗАГС Таїсія Федорівна Сіножацька, - ці євреї все-таки віднайшли. Довідки ми їм виписували з книг Актівих записів про народження євреїв у кінці XVIII - на початку XIX століть і пізніше. Тільки прізвищ не пам'ятаю. Ніби Моленьський чи Лумельський...

Гортаю дорожочні книги. Пожовклі товсті листки обкладинок зі сторіччями не втратили своєї пружкості, тільки дещо літери стерлися на заголовках та повідклеювалися боки. Книги зроблені над грифами написані старослов'янською мовою та івритом. А як красиво і просто вони оформлені. Нічого зайвого. Тільки факти, при-

сруевич і Хася Боруховна Марійські.

Здебільшого імена хлопчиком тоді євреї давали такі: Еля, Едя, Лейба, Арон, Абрам, Волька. Серед дівчат переважали Бася, Ривка, Хана, Ефрейга, Кейла. Траплялися і подвійні - Хана-Ривка.

Як свідчать дати, зафіксовані у книгах, обрізання здійснювалось хлопчиком не пізніше, як за два тижні - десять днів від дня народження. Його засвідчували кілька відповідальних осіб єврейської національності. Запис акта про народження підписував староста, скарбник і раввін.

У Хабному (так тоді називалося Поліське) у 1864 році народилось 22 хлопчики і 24 дівчинки єврейської національності.

Не зменшувався родовід

ріод, виявилось, що молоді майже не одружувалися з особами з інших повітів. Шлюби були різні. Переважали, звичайно, молоді. Дівчатам виповнювалось по 16 - 25, юнаки ж були дещо хитрішими - "ярмо" на ший брали лише після 18 - 28 років. І старослов'янською мовою, і івритом заповнювали сторінки шлюбних книг. Цікава деталь: обов'язково вказувався стан жінки, яка бере шлюб: "дівчиця", "вдова". Стан чоловіка не вказувався. За весь період зафіксовано, що лише дві вдови вступили у шлюб з юнаками-євреями. Не зафіксовано і фактів пізнього вступу в шлюб. Спостерігається і мало значних вікових розбіжностей у наречених. Такі суворі, мабуть, шлюбні закони були у євреїв, що мало хто їх порушував. Чи перед

Чорнобиль. Хасиди біля могили цедика - святого.